15. Mokesčių žinynas: konsultacijos vadovui. Vilnius: UAB "Verslo žinios", 2005.
16. Tax policy in the European Union / European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000.
17. Terra B. European Tax Law. London etc: Kluwer Law International, 2001.
18. Vasarienė D. Paskaitų medžiaga.
19. Vildžiūnaitė V. Pajamos iš užsienio – mokesčiai lietuviški // Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2003, Nr. 11.
20. Vogel K. A Commentary to the OECD, UN and US Model Conventions for the avoidance of Double Taxation on Income and Capital with Particular referente to German Tremty Practice. The Hague etc: Kluwer Law International, 1997.
21. Žvirblis A. Mokesčių žinynas: mokesčių sąvadas, sąvokų aiškinimai, mokesčių įstatymai. Vilnius: TŪB "Žuma", 1998.

INTERNATIONAL DOUBLE TAXATION: LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS

Ainė Damulytė
Mykolas Romeris University

Keywords: *taxation, international economic double taxation, international legal double taxation, avoidance of double taxation.*

Summary

The aim of this article is to analyze regulation of international double taxation and its avoidance in Lithuania and in the world. International double taxation definition and its essence are revealed in the article. The analysis of legal and economic aspects of international double taxation and of taxing conflicts is made. The work of international double taxation avoidance mechanism is also examined in the article.

EUROPOS VALIUTŲ SĄJUNGOS TEISINIAI ASPEKTAI

Vilma Jasinskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto magistrantūros II kursas
Tel. +370 683 97215
El. paštas vilmajasin@gmail.com;

Pagrindinės sąvokos: Europos centrinių bankų sistema, ekonominė ir pinigų sąjunga, konvergencija, teisės aktų suderinimas, konvergencijos kriterijai.

Santrauka

Ekonominės ir socialinės pažangos užtikrinimas, piliečių gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimas buvo vieni iš svarbiausių Europos Sąjungos kūrimo tikslų. Jų siekiant laipsniškai buvo šalinamos laisvo prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimo kliūtys. Tačiau laikui bėgant paaiškėjo, jog šių priemonių nepakanka užsibrėžtam tikslui pasiekti, todėl buvo nutarta sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą.

Lietuvai siekiant kuo greičiau prisijungti prie ekonominės ir pinigų sąjungos ir įsivesti bendrąją valiutą eurą, vis dažniau diskutuojama apie konvergencijos kriterijų pagrįstumą, jų oficialų vertinimą iri kylančias problemas siekiant juos tenkinti. Kiek mažiau dėmesio sulaukia teisės aktų derinimo darbai rengiantis prisijungti prie euro zonos.

Ekonominės ir pinigų sąjungos temą savo darbuose nagrinėjo nemažai tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų, tačiau dauguma autorių gilinasi į ekonominius Europos valiutų sąjungos aspektus, visiškai ar iš dalies ignoruodami teisinio reglamentavimo klausimus.

Tinkamas valiutų sąjungos teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir nacionaliniu lygmeniu yra labai svarbi veiksmingo Europos ekonominės ir pinigų sąjungos funkcionavimo prielaida.

Šiame straipsnyje aptariami svarbiausi ir mažiausiai literatūroje nagrinėti ekonominės ir teisinės konvergencijos teisinio reglamentavimo aspektai. Siūlomi Europos valiutų sąjungos teisinio reglamentavimo problemų sprendimo būdai.

ĮŽANGA

Visoms valiutų sąjungoms yra būdinga bendrieji pinigai, sąjungos lygiu nustatoma pinigų politika ir bendra valiutos išorinio keitimo kurso politika. Europos ekonominė ir pinigų sąjunga (toliau – EPS), be minėtų bruožų, pasižymi išskirtiniais tik jai būdingais bruožais: bendro tikslo – didinti jos narių gerovę – siekimas, laisvosios prekybos zonos sukūrimas ir narių politinė nepriklausomybė. Šie išskirtiniai EPS bruožai suponuoja naują požiūrį į valiutų sąjungos apibrėžimą. Europos EPS – tai laipsniškai sukurta ir bendrais tikslais, ekonomine konvergencija ir narių politine nepriklausomybe grindžiama, pagal subsidiarumo principą valdoma ekonominė zona, kurioje vykdoma bendroji pinigų politika ir cirkuliuoja bendrieji pinigai.

EKONOMINĖ KONVERGENCIJA

Mastrichto sutartyje numatyta EPS sukūrimo strategija yra pagrįsta dviem esminiais principais: laipsniško EPS sukūrimo ir prisijungimo prie EPS sąlyginumo, kuris priklauso nuo ekonominės konvergencijos kriterijų tenkinimo.

Prieš prisijungdamos prie euro zonos[1], valstybės narės savo ekonomiką turi priartinti prie joje dalyvaujančių valstybių ekonomikos. Jos turi laikytis tokios politikos, kuri padėtų pasiekti konvergenciją pagal keletą ekonomikos rodiklių – Mastrichto konvergencijos kriterijų. Tai yra itin svarbu, kad naujosios euro zonos dalyvės galėtų užtikrinti savo politikos patikimumą ir vijimosi proceso tęstinumą.

Ekonominis suartėjimas (konvergencija) – tai valstybės narės, norinčios įvesti eurą, įvertinimas, ar ji įvykdė konvergencijos kriterijus, nustatytus EB sutarties 121 straipsnio 1 dalyje ir Protokole dėl perviršinio deficito procedūros.

1. Infliacijos kriterijus – kainų stabilumas

Infliacijos kriterijus – tai nominalus rodiklis, skirtas kainų stabilumui šalyje išmatuoti. Šis rodiklis yra labai svarbus priimant sprendimą dėl valstybės narės prisijungimo prie euro zonos, nes pagrindinis Europos centrinių bankų sistemos (toliau – ECBS), o kartu ir Europos centrinio banko (toliau – ECB), kaip euro zonos pinigų politiką formuojančios institucijos, tikslas yra būtent kainų stabilumo palaikymas [1].

Kodėl būtent kainų stabilumo yra siekiama vykdant bendrąją euro pinigų politiką? Pasak docento socialinių mokslų daktaro Stasio Kropo, „Tikslo – palaikyti kainų stabilumą – formuluotė, lakoniškai suformuluota Mastrichto sutartyje, byloja aiškų prioritetą palaikyti stabilias kainas ir įsitikinimą, jog stabilių kainų ekonominė aplinka sukuria sąlygas, skatinančias tvarų ekonomikos augimą, aukštą užimtumo lygį ir geresnį gyvenimą“ [2].

Šiuo metu ECB kainų stabilumą apibrėžia kaip infliacijos palaikymą arti 2 proc. (t.y. kai suderintas vartotojų kainų indeksas padidėja apie 2 proc. per metus, palyginti su ankstesniais metais), tačiau neperžengiant šio rodiklio [3]. Taigi ECB tikslas – kainų stabilumas – yra nesuderinamas tiek su didesne nei 2 proc. infliacija, tiek su defliacija.

Valstybės pasirengimas narystei EPS vertinamas vadovaujantis ECB pranešimuose [4] suformuluotais principais:

1. *Tikslaus ir griežto konvergencijos kriterijų aiškinimo principas* užtikrina, kad prie EPS bus leista prisijungti tik visiškai ekonomiškai prisijunti pasirengusioms valstybėms, kurios visiškai atitiks visus ekonominės konvergencijos kriterijus. Šio principo laikymasis turi užtikrinti visos euro zonos stabilumą, kuris galėtų būti išbalansuotas prisijungus valstybei nepajėgiai palaikyti kainų stabilumo.
2. *Konvergencijos kriterijų lygiavertiškumo principas* turi garantuoti, kad visi kriterijai bus laikomi lygiaverčiais ir nebus spekuliuojama įrodinėjant, kad kuris nors iš jų yra svarbesnis apibūdinant valstybės ekonominio išsivystymo lygį.
3. *Pagal duomenų tikrumo principą* reikalaujama, kad konvergencijos kriterijai būtų įgyvendinti vadovaujantis tikrais duomenimis. Šį principą reikėtų

[1] Euro zona apima valstybes nares, įteisinusias eurą kaip bendrąją valiutą ir vykdančias bendrąją pinigų politiką. Euro zonai šiuo metu priklauso 13 ES narių: Airija, Austrija, Prancūzija, Vokietija, Belgija, Nyderlandai, Ispanija, Italija, Liuksemburgas, Portugalija, Suomija, Graikija ir Slovėnija.

suprasti kaip draudimą valdžios institucijoms spekuliuoti ekonominiais rodikliais, siekiant tenkinti nustatytus kriterijus. Taip pat kaip įpareigojimą pateikti visus, politiniams veiksniams neutralius, tikrovę atitinkančius statistikos duomenis.

4. *Nuoseklaus, skaidraus ir paprasto konvergencijos kriterijų taikymo principas* svarbus užtikrinant, kad kriterijai bus taikomi ir sprendimai priimami vadovaujantis aiškiomis taisyklėmis, o ne politiniais motyvais, išlaikant prie EPS siekiančių prisijungti valstybių pasitikėjimą ES institucijomis ir priimamų sprendimų skaidrumu.
5. Konvergencijos kriterijų *tvarumo principas* reiškia, kad šiuos kriterijus būtina atitikti ne tik tam tikru konkrečiu metu, bet ir ilgą laiką. Todėl, analizuojant kiekvieną šalį, detaliai išnagrinėjamas jos konvergencijos tvarumas. Tai padeda nustatyti, kokiu mastu einamieji pasiekimai yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas.

Susiklosčius gana dviprasmiškai situacijai, kai Lietuva ECB ir Europos Komisijos pranešimuose buvo įvertinta neigiamai dėl šimtosiomis procento dalimis viršyto infliacijos kriterijaus, būtent praeityje taikytos išimtys dar teikė vilčių, kad Tarybos sprendimas Lietuvos atžvilgiu bus teigiamas. Nemažai diskusijų kilo dėl infliacijos kriterijaus pritaikymo. Netgi pasigirdo kaltinimų Europos Komisijai apsiribojant techninių taisyklių taikymu priimant sprendimą dėl euro zonos plėtros. Pasak Jono Čičinsko, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto (TSPMI) Europos studijų katedros vedėjo, „Europos Komisija bijo rekomenduoti šalį, kuri neatitinka reikalavimų „pagal raidę". Jiems tai būtų precedentas" [5]. Reikėtų pabrėžti, kad toks precedentas jau yra, nes Graikijai prisijungiant prie euro zonos paaiškėjo, kad, patikslinus duomenis, ji nebeatitinka biudžeto deficito kriterijaus.

Keistai atrodo Lietuvos infliacijos kriterijaus vertinimas ECB pranešimuose įtvirtintų konvergencijos vertinimo principų kontekste. Tikslaus ir griežto konvergencijos kriterijų aiškinimo principas turėtų užtikrinti euro zonos stabilumą, tačiau pačių euro zonos narių požiūris į Mastrichto kriterijus rodo, kad šios valstybės yra labiau užsiėmusios nacionaliniais, o ne europiniais interesais. Dabartines euro zonos nares gelbsti tik tai, kad po narystės zonoje pradžios joms nėra privalomas vertinimas pagal Mastrichto kriterijus. Dabartinėms kandidatėms įsivesti eurą keliami reikalavimai sėkmingai nevykdomi senbuvių. Kai kurios jų kriterijų ėmė nevykdyti iš karto po narystės pradžios ir neatitinka iki šiol. Senbuvės nesusitvarko ir su privalomais reikalavimais – 2006 m. kovą pareikštas įspėjimas Vokietijai, o prieš Graikiją 2005 m. vasarį pradėtos procedūros dėl per didelio biudžeto deficito [5].

Nėra persistengiama užtikrinant skaidraus ir paprasto konvergencijos kriterijų taikymo principo įgyvendinimą. Kai ECB ir Europos Komisijos sprendimas susilaukė kritikos, ji buvo atremta ne ginant skaičiavimo metodologiją, bet argumentuojant, kad šis netobulas rodiklis buvo naudojamas visose konvergencijos ataskaitose per praėjusius penkerius metus. Infliacijos kriterijus, skaičiuojamas tiesiogiai iš ES šalių vartotojų kainų indeksų, yra 2.66 procento. Rodiklio vertė yra 2.63 proc., jeigu jis skaičiuojamas iš šalių vidutinės metinės infliacijos [6]. Šis netikslumas, galintis turėti lemiamą reikšmę preciziškai įvertinti valstybę, yra infliacijos rodiklių apvalinimo padarinys. Kelios šimtosios procento dalys „neleisti-

nos" infliacijos gali būti naudojamos įvardijant valstybę esant „nepakankamai stabilią".

Nemažai kritikos išsakyta konvergencijos kriterijų tvarumo principui. Kaip teigė europarlamentaras socialdemokratas Justas Vincas Paleckis, „pabrėžiant, kad per milimetrą viršijami Mastrichto infliacijos kriterijai, pamirštama, kad mūsų valstybė šį ir kitus kriterijus tenkino pastaruosius šešerius metus" [7]. Tuo tarpu Slovėnija infliacijos kriterijaus netenkino per visą euro zonos egzistavimo laikotarpį, išskyrus paskutiniuosius mėnesius iki tikrinimo, tačiau buvo pakviesta prisijungti prie EPS.

Vis dėlto būta pasisakymų, prasilenkusių su konvergencijos vertinimo principais. Itin pabrėžiama, kad Lietuva yra viena iš pirmaujančių ES valstybių pagal biudžeto deficito ir valstybės skolos valdymą ir esą šie konvergencijos rodikliai yra daug svarbesni efektyviai EPS funkcionuoti, nei infliacijos rodiklis. Tačiau šis požiūris prieštarauja kriterijų lygiavertiškumo principui, pagal kurį visi rodikliai yra vienodai svarbūs.

ECB pranešimuose įtvirtinti konvergencijos kriterijų taikymo principai padeda užtikrinti teisingą šalių pasirengimo narystei EPS įvertinimą. Todėl būtina laikytis šių principų vienodo taikymo praktikos visų valstybių kandidačių atžvilgiu.

Neigiamos Europos Komisijos rekomendacijos Lietuvos atžvilgiu kontekste vis garsiau reiškiama nuomonė apie dvigubų standartų taikymą naujoms ES narėms. ECB vyriausiasis ekonomistas Otmaras Iksingas, paklaustas apie Graikiją, kuri 2001 metais, kai įsivedė eurą, skelbė atitinkanti Mastrichto kriterijus, o vėliau patikslino biudžeto deficito rodiklį, kuris pasirodė esąs kur kas didesnis už anksčiau skelbtąjį, pareiškė, kad šios pamokos nevalia pamiršti [8]. Kitas įtakingas eurobiurokratas Benjaminas Andželas į faktą, kad ne visos nuo 1999 metų euro zoną sukūrusios šalys VKM II valiutų kursų mechanizme išbuvo dvejus reikalaujamus metus, atsakė, jog „VKM II kriterijai nėra visiškai aiškūs, yra tam tikra jų traktavimo laisvė. Tačiau infliacijos kriterijus yra visiškai aiškus. Neįmanoma laukti jokių nuolaidų" [9]. Kaip pastebėjo lenkų europarlamentaras ekonomistas Dariuszas Rosatis, „prieš septynerius ar aštuonerius metus kuriant euro zoną narystės kriterijai buvo taikomi daug lanksčiau. Šiandien sprendžiame likimą Lietuvos, kuri Mastrichto kriterijų neatitinka antruoju skaičiumi po kablelio. Jai ketinama neleisti stoti į euro zoną. Manau, kad tai labai blogas politinis signalas" [7].

Toks galimas dvigubų standartų taikymas kelia naujųjų ES narių pasipiktinimą. Vis dažniau pasigirsta siūlymų koreguoti ar net visiškai panaikinti Mastrichto kriterijus. Patys eurobiurokratai pripažįsta, kad infliacijos kriterijui trūksta logikos. Benjamino Andželo požiūriu, „dabartinis kriterijus nėra visiškai logiškas. Jis skaičiuojamas remiantis trijų stabiliausių Europos Sąjungos šalių (o ne euro zonos šalių) infliacija plius 1,5 procento. Tačiau toks kriterijus yra įrašytas į Mastrichto sutartį ir jo reikia laikytis" [9]. Nelogiška būtų galima pavadinti esant ir palūkanų normų kriterijų, kuris taip pat skaičiuojamas atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių, o ne į euro zonos valstybių statistikos duomenis. Pažymėtina, kad visa tai sukelia sumaištį taikant nuoseklų EPS teisinio reglamentavimo mechanizmą.

Dabar taikomas ar pakeistas infliacijos kriterijus yra būtinas vertinant šalies ekonominę konvergenciją. Šalys, dalyvaujančios EPS, turi įsitikinti, kad norinti

prisijungti valstybė yra pasiryžusi sumažinti infliaciją. Šį faktą įrodo kandidatės pastangos pasiekti kontrolinį infliacijos dydį, net patiriant tam tikrus nuostolius (pvz., nedarbo lygio kilimas). EPS dalyvės reikalauja infliacijos sumažinimo iki nustatyto lygio, nes į euro zoną priėmus valstybę su per didele infliacija, ši padidins bendrą visos euro zonos infliacijos lygį.

Galima suprasti Lietuvos siekį kuo greičiau prisijungti prie EPS. Pasak Finansų ministerijos sekretoriaus Rolando Kriščiūno, „tai, kad mes būtume regione vieninteliai turintys eurą su gana aiškiai matomu kokybės ženklu, tiktai paskatintų investicijas“ [10]. Tačiau reikia pripažinti ir dabartinių euro zonos narių teisę atstovauti savo ekonominiams interesams.

2. Biudžeto deficito ir valstybės skolos kriterijai – valstybės finansų padėties stabilumas

Biudžeto deficito[1] ir valstybės skolos[2] kriterijai yra ilgalaikės perspektyvos valstybės finansinės padėties tvarumo rodikliai, kurie yra vertinami pagal EB sutarties nuostatas ir protokolą (Nr. 20) dėl perviršio deficito procedūros.

Biudžeto deficito ir valstybės skolos kriterijai yra labai susiję, todėl Mastrichto sutartyje apibrėžiami kaip vienas kriterijus. Valstybei vykdant deficitinį biudžetą, jai nepakanka biudžeto lėšų numatytoms išlaidoms finansuoti, todėl ji privalo skolintis lėšų ir taip didinti valstybės skolą. Valstybės skolai valdyti reikalingos lėšos (palūkanoms mokėti). Skolai didėjant valstybės motyvacija valdyti infliaciją vis mažėja, nes paimtų ilgalaikių paskolų palūkanos veikiant infliacijai faktiškai sumažėja, o tai naudinga valstybei. Tačiau ilgainiui tokia strategija dėl padidėjusios infliacijos rizikos pabrangina skolinimąsi.

Ankstesniame skyriuje minėta kad didelė infliacija vienoje EPS narėje kelia pavojų kitoms dalyvaujančioms valstybėms. Būtent dėl šios priežasties Mastrichto sutartyje buvo įtvirtinti biudžeto deficito ir valstybės skolos kriterijai. Valstybė, turinti didelę skolą yra suinteresuota didesne infliacija, todėl prieš priimdamos ją į euro zoną EPS dalyvės reikalauja maksimaliai sumažinti šią riziką, „nuleidžiant” biudžeto deficito ir valstybės skolos rodiklius iki kontrolinių dydžių.

Taigi faktiškai ar pasiektas EB sutarties 121 straipsnio 1 dalyje numatytas finansinės padėties tvarumo kriterijus sprendžiama pagal Tarybos sprendimo dėl perviršinio deficito nebuvimą, t.y. pagal tai, kad valstybei netaikoma procedūra dėl perviršio deficito. EB sutarties 104 straipsnio 2 dalyje nurodomi du kriterijai, kurie yra pagrindas sprendimui apie valstybės perviršinį biudžeto deficitą priimti.

EB sutarties 104 straipsnyje minimos pamatinės vertės yra detalizuojamos protokolu (Nr. 20) dėl perviršio deficito procedūros [11]. Būtina pabrėžti, kad numatytas 3 proc.biudžeto deficitas automatiškai nereiškia atitikties vienam iš konvergencijos kriterijų. EPS iždo politikos strategija numato išlaikyti subalansuotą biudžetą per vidutinį laikotarpį, o didžiausias leistinas 3 proc. dydžio deficitas gali būti tik ekonomikos nuosmukiu laikiną laikotarpį [2].

---

[1] Biudžeto deficitas apibrėžiamas kaip grynasis skolinimasis ir atitinka skirtumą tarp visų valdžios sektoriaus pajamų ir išlaidų.

[2] Valstybės (valdžios sektoriaus) skola yra apibrėžta kaip bendroji skola nominaliąja verte metų pabaigoje ir konsoliduojama tarp valdžios sektorių ir jų viduje.

Labai įdomus yra ECB vaidmuo vertinant šiuos finansinės raidos kriterijus. Šiuo atveju ECB, kitaip nei Europos Komisija, nevaidina jokio oficialaus vaidmens taikant perviršinio deficito procedūrą. Pats ECB savo pranešime aptardamas šalių analizės pagrindus pabrėžė, kad jis „tik dar kartą informuoja, ar šaliai taikytina perviršinio deficito procedūra".

Stabilumo ir augimo paktas. Taip bendrai vadinama keletas ES teisės aktų, įpareigojančių ES valstybes nares laikytis fiskalinės disciplinos ir numatančių priemones šiam tikslui pasiekti. Jis tapo išankstinio įspėjimo apsaugos sistema, kuri turėtų padėti identifikuoti ir koreguoti biudžeto pokyčius, kol jie nepasiekė nustatytos protokole dėl perviršio deficito procedūros 3 proc. deficito ribos.

Pasak docento socialinių mokslų daktaro Stasio Kropo, Stabilumo ir augimo paktas – tai taisyklių rinkinys, darantis savitą spaudimą valstybei narei, kad ji vengtų perviršinio deficito arba taisytų padėtį, jeigu toks deficitas vis dėlto atsirado [2]. Stabilumo ir augimo pakto tikslas yra gerai tvarkomi valstybės finansai, priemonė, stiprinanti kainų stabilumą ir nuolatinę plėtrą, prisidedančią prie naujų darbo vietų kūrimo.

Stabilumo ir augimo paktą sudaro trys ES teisės aktai: Europos Vadovų Tarybos rezoliucija ir du Tarybos reglamentai – vienas dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo, o kitas dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo.

Taigi EB sutartis numato Europos Sąjungos valstybių narių biudžeto politikos koordinavimo ir biudžetų derinimo procedūras ir galimybę taikyti perviršinio deficito procedūrą. Šios priemonės yra fiskalinės drausmės Europos Sąjungos šalyse prielaida. Bendrijos lygiu formuojama pinigų politika, lemianti infliacijos ir palūkanų normų dydžius, iš dalies priklauso ir nuo ją remiančių nacionaliniu lygiu vykdomų politikų (pavyzdžiui, ekonominės, struktūrinės politikos). Atitinkamų poveikio priemonių (panašių į perviršinio deficito procedūrą) stoka, *euro zonos* valstybėms nesilaikant infliacijos ir palūkanų normų kriterijų, apsunkina veiksmingą EPS funkcionavimą.

Valstybių viešieji finansai yra labai svarbi ekonominės ir pinigų sąjungos grandis. Nors EB sutartis numato ES valstybių narių biudžeto politikos koordinavimo ir biudžetų derinimo procedūras, ši sritis paliekama nacionalinei valstybių kompetencijai. Tai suteikia nacionalinėms vyriausybėms pakankamą veiksmų laisvę siekiant ekonominio stabilumo tikslų ir reaguojant į ekonominius pokyčius, skirtingai veikiančius atskirų šalių ekonomiką (asimetrinius šokus). ES institucijų vykdoma valstybių fiskalinės raidos priežiūra užtikrina, kad į blogėjančią padėtį šioje srityje bus reaguojama laiku ir bus pritaikomos tinkamos priemonės stabilumui atkurti. Stabilus ir mažas valstybės biudžeto deficitas bei skola rodo fiskalinės politikos, kartu ir ekonomikos stabilumą, todėl naudojamas kaip patikimas ekonominės konvergencijos rodiklis.

3. Stabilaus valiutų kurso kriterijus – ekonomikos tvirtumas ir realiosios konvergencijos stabilumas

Siekiant sukurti stabilią pinigų zoną Europos Sąjungoje ir paspartinti ekonominę integraciją, jau 1978 m. Europos Taryba nutarė sukurti Europos pinigų sistemą. Ji tapo ES valstybių bendradarbiavimo valiutų srityje forma.

Pagrindinis Europos pinigų sistemos tikslas – sukurti ir palaikyti pinigų stabilumą išliko ir prie ES prisijungus naujoms narėms. Dėl įvykusių pokyčių (numatomo euro įvedimo ir pasikeitusios ekonominės situacijos) 1997 m. Amsterdame nuspręsta sukurti naują valiutų kursų mechanizmą (toliau – VKM II), pakeisiantį Europos pinigų sistemą ir susiesiantį eurą (centrinį naujosios sistemos elementą) su nedalyvaujančių EPS Europos Sąjungos valstybių valiuta.

Taigi Antrasis valiutų kurso mechanizmas yra euro zonos šalių ir ES valstybių narių, neįsivedusių euro, valiutų kurso politikos sistema. Šios sistemos veikimo principas – nustatomas valstybės, neįvedusios euro, nacionalinės valiutos ir euro pagrindinis kursas bei leidžiamos kurso svyravimo ribos, ne didesnės kaip ±15 proc. pagrindinio kurso.

Apskritai VKM II turi dvejopą vaidmenį. Visų pirma, tai yra priemonė ES valstybių narių valiutų ir euro kursams valdyti. Antra, dalyvavimas VKM II numatytą laiką yra vienas iš ekonominės konvergencijos kriterijų.

Europos Vadovų Tarybos rezoliucija dėl valiutos kurso mechanizmo įdiegimo Ekonominės ir pinigų sąjungos trečiajame etape [12]. Rezoliucijoje numatoma galimybė euro zonoje nedalyvaujančios valstybės narės prašymu susiaurinti jai kurso svyravimo ribas. Toks ribų susiaurinimas nereikštų EB sutarties 121 straipsnyje nurodyto valiutos kurso kriterijaus interpretavimo pažeidimo (1.8 punktas).

Kai kurie ekonomistai VKM II vertina kaip „skaistyklą", per kurią būtina pereiti prieš įsivedant eurą. Tačiau dėl to, kad vienašališko euro įsivedimo ES šalys nelaiko civilizuotu būdu patekti į euro zoną, ši alternatyva oficialiai nėra svarstoma nė vienoje iš naujųjų ES narių. Vienašališkas bendros valiutos įsivedimas už EB sutarties rėmų prieštarautų pamatinei EPS ekonominei nuostatai, numatančiai, kad euro įvedimas yra galutinis daugiašalio struktūrinio konvergencijos proceso tikslas [13].

Dalyvavimas VKM II sistemoje reiškia, kad valstybė narė valiutos kurso nebegali naudoti ekonomikai valdyti. Valstybė negali nuvertinti savo valiutos, siekdama prisijungti prie EPS (kada jos valiutos kursas bus neatšaukiamai fiksuotas), nes tada ji neteisėtai padidintų savo konkurencingumą. Taigi stabilaus valiutų kurso kriterijus yra būtinas konvergencijos rodiklis, patvirtinantis ekonomikos tvirtumą ir realiosios konvergencijos stabilumą, o jie būtini sklandžiai EPS veikti.

4. Palūkanų normų kriterijus – konvergencijos patvarumas ir patikimumas

Esant mažoms palūkanų normoms skatinamos didesnės vidaus investicijos ir vartojimas. To pasekmė – ekonomikos augimas. Lietuvos Banko teigimu, palyginti nedidelės ir beveik tokios pačios kaip euro zonos šalių palūkanų normos skolinantis nacionaline ar užsienio valiuta rodo, kad tolesnei šalies ekonomikos plėtrai sudarytos palankios sąlygos. Tai patvirtina vis labiau gerėjantys Lietuvos kredito reitingai [14].

Norėdamos pasiskolinti pinigų, vyriausybės išleidžia ilgalaikes obligacijas, už kurias mokamos palūkanos. Jeigu investuotojai menkai pasitiki ekonomikos perspektyvomis arba infliacija yra didelė, jie reikalauja didesnių palūkanų normų –

rizikos premijos. Taigi palūkanų norma yra vienas iš šalies ekonomikos patikimumo rodiklių, o naujųjų valstybių narių atveju – pažangos, siekiant realiosios konvergencijos, rodiklis.

Jei į EPS stojančios valstybės vyriausybės ilgalaikių obligacijų palūkanų norma (galutinai fiksuojant jos valiutų kursą) būtų didesnė už euro zonos šalių palūkanų normą, tai skatintų pirkti naujosios valstybės narės obligacijas (kol palūkanos nesusilygintų). Tai lemtų euro zonos valstybėms kapitalo praradimą, jis atitektų valstybei, turinčiai didesnę palūkanų normą. Todėl siekiant išvengti sumaišties kapitalo rinkose nustatomas palūkanų normų kriterijus. Kaip teigia ekonomistas Paul de Grauwe, atsiradus pagrįstiems lūkesčiams, kad valstybė prisijungs prie EPS, jos palūkanų normos savaime ima artėti prie euro zonos šalių vidurkio. Dėl tokio „savireguliacinio" šio kriterijaus pobūdžio galima pagrįstai suabejoti tokio kriterijaus nustatymo būtinybe [15].

Mūsų nuomone, reikėtų atlikti ekonominius skaičiavimus ir, pasitvirtinus „savireguliaciniam" šio kriterijaus pobūdžiui, būtų galima svarstyti palūkanų normų kriterijaus panaikinimo klausimą. Kaip rodo ECB pranešime pateikti Lietuvos bei Slovėnijos palūkanų normų duomenys, artėjant sprendimo dėl šių šalių prisijungimo prie EPS datai, jų palūkanų normos visiškai susilygino su euro zonos palūkanų normomis. Vis dėlto, prieš priimant politinius sprendimus dėl šio kriterijaus panaikinimo, turėtų būti apsvarstyta ar šis procesas būtų tikslingas. Jei palūkanų normos rodiklis yra „savireguliacinio" pobūdžio, taigi lengvai įgyvendinamas, ar verta pradėti sudėtingą teisės aktų keitimo procesą? Mūsų nuomone, teigiamai būtų galima nuspręsti tik siekiant didesnio Mastrichto kriterijų aiškumo.

Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kad ekonominė konvergencija ir EB sutartyje nustatytų kriterijų laikymasis nėra baigtinis procesas. Ekonominė konvergencija „panaudojama", pirma, kaip įvairių rizikų mažinimo priemonė naujai valstybei prisijungiant prie EPS. Antra – tai visos EPS tvarumo palaikymo instrumentas, garantuojantis ekonominį augimą ar bent jau stabilumą visose EPS šalyse narėse. Neigiama euro zonos valstybių narių praktika, kai nesilaikoma EB sutartyje nustatytų kriterijų, yra žalinga visai EPS (nes šioje sąjungoje valstybės yra priklausomos vienos nuo kitų veiksmų), todėl yra keistina.

TEISINĖ KONVERGENCIJA

Siekdama prisijungti prie EPS, valstybė kandidatė privalo įrodyti savo ekonominį pasirengimą, o jis matuojamas ekonominiais konvergencijos kriterijais. Tačiau vien ekonominio suartėjimo su EPS valstybėmis narėmis nepakanka. Valstybėje turi būti sukurtas teisinis mechanizmas, užtikrinantis sklandų jos prisijungimą prie EPS ir darnų funkcionavimą šioje sistemoje. Būtent todėl EB sutartis numato, kad, siekdama prisijungti prie euro zonos, valstybė turi atitikti teisinės konvergencijos reikalavimus.

Teisinė konvergencija – tai nacionalinės teisės ir EB sutarties bei Europos centrinių bankų sistemos ir ECB statuto nuostatų atitiktis.

Teisinė konvergencija – ES valstybių narių teisės aktų derinimo procesas, kuriuo siekiama juos suderinti su Sutartimi ir Statutu šiais tikslais:

1. Kad nacionaliniai centriniai bankai (toliau – NCB) būtų integruoti į Europos centrinių bankų sistemą[1];
2. Kad būtų įvestas euras ir NCB taptų neatskiriama eurosistemos[2] dalimi.

Teisinė konvergencija prasidėjo Lietuvai dar rengiantis tapti ES nare. Kaip matyti iš pateiktų ECBS ir Eurosistemos apibrėžimų, Lietuva jau nuo įstojimo į ES turėjo būti integruota ir šiuo metu priklauso ECBS. Taigi pirmasis teisinės konvergencijos tikslas turėjo būti pasiektas dar iki tapimo ES nare. Siekiant panaikinti Lietuvai pagal EB sutarties 122 straipsnį taikomą išlygą dėl dalyvavimo EPS ir įsivesti eurą būtina pasiekti ir antrą teisinės konvergencijos tikslą.

EB sutartyje (122 str. 2 d.) numatyta, kad ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, prašymu ECB ir Europos Komisija įvertina valstybių narių pasirengimą prisijungti prie EPS, kuriame, be ekonominės konvergencijos kriterijų, turi būti išanalizuotas suderinamumas tarp:

1. Kiekvienos valstybės narės, kuriai taikoma išlyga nacionalinės teisės aktų, taip pat jos nacionalinio centrinio banko įstatymo, ir
2. Sutarties 108 ir 109 straipsnių bei ECBS ir ECB statuto (toliau – Statutas) (EB sutarties 121 str. 1 d.).

Europos Bendrijos ir nacionaliniai teisės aktai turi būti suderinti centrinio banko nepriklausomumo, tiesioginio skolinimosi iš centrinio banko ir privilegijuoto naudojimosi finansų įstaigomis draudimo, konfidencialumo, vienodos žodžio „euro" rašybos ir NCB teisinės integracijos į eurosistemą srityse. Suderinus teisės aktus sudaromos sąlygos ECBS darniam ir efektyviam darbui, siekiant pagrindinio tikslo – palaikyti kainų stabilumą.

Norint tinkamai suderinti nacionalinius įstatymus su EB sutarties ir Statuto reikalavimais, būtina žinoti, kokio suderinamumo laipsnio reikia siekti. Atsižvelgiant į reglamentuojamų santykių sritį, ES teisės poveikis nacionalinės teisės sistemai gali būti skirtingas ir pasireikšti kaip unifikavimas, harmonizavimas arba koordinavimas[3].

EB sutarties 109 straipsnyje nurodoma, kad kiekviena valstybė narė turi užtikrinti nacionalinių teisės aktų ir EB sutarties ir Statuto „suderinamumą". Pasak ECB, reikalavimas, kad nacionalinė teisė būtų „suderinta", nereiškia, jog Sutartis reikalauja, kad NCB įstatymai būtų „suvienodinti" [4]. Reikalavimas suderinti teisės aktus reiškia ES teisės (tiek pirminės, tiek antrinės) viršenybę nacionalinių teisės aktų atžvilgiu ir įpareigoja valstybę pakoreguoti nacionalinių teisės aktų nuostatas, kurios pažeidžia NCB nepriklausomumą, kaip apibrėžta EB sutartyje, ir jo, kaip ECBS neatskiriamos dalies, vaidmenį.

---

[1] ECBS – pagrindinė Europos Sąjungos bankų sistema. Ją sudaro ECB ir visų 25 valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai, t. y., be eurosistemos narių, jai priklauso dar euro neįvedusių valstybių narių NCB.

[2] Eurosistema – pagrindinė euro zonos bankų sistema. Ją sudaro ECB ir tų ES valstybių narių, kurios įvedė eurą EPS trečiajame etape, nacionaliniai centriniai bankai (Europos Centrinio Banko Pranešimas apie konvergenciją 2006 m. gegužė. P.80.).

[3] Unifikavimas – ES teisės aktai visiškai pakeičia atitinkamos srities nacionalinės teisės aktus; Harmonizavimas – ES lygiu sukuriami vienodi teisiniai pagrindai, kuriais remiantis vyksta tolesnis reglamentavimas nacionaliniu lygiu; Koordinavimas – nesiekiant suvienodinti nacionalinės teisės turinio, reikalaujama, kad reglamentavimas nacionaliniu lygiu užtikrintų arba netrukdytų įgyvendinti tam tikrą bendrą tikslą.

Atsižvelgiant į tai, kas išsakyta, darytina išvada, jog EB Sutartis reikalauja suderinti nacionalinius teisės aktus, taip pat NCB Statutą su EB sutarties 108 ir 109 straipsniais bei ECBS Statutu.

Kaip pažymi ECB savo pranešime apie konvergenciją, EB sutartis ir Statutas nenumato būdo, kuriuo nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti. Tai gali būti įvykdyta pateikiant nuorodas į EB sutartį ir Statutą arba įtraukiant jų nuostatas ir nurodant į juos, arba išbraukiant nesuderinamas nuostatas, arba derinant šiuos metodus.

Labai svarbu yra tai, kad valstybė nėra „paliekama" viena spręsti nacionalinių teisės aktų suderinimo problemų. Remiantis EB sutarties 105 straipsnio 4 dalimi ir Statuto 4 straipsniu, valstybės institucijos įpareigojamos konsultuotis su ECB dėl bet kurios teisinės nuostatos, priklausančios jo kompetencijai, projekto (laikantis Tarybos nustatytų ribojimų). Taip pat ECB pagal savo kompetenciją gali teikti išvadas valstybinės valdžios ir valdymo nacionalinėms įstaigoms jų paklausimu. Tarybos sprendimas (98/415/EB) dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su ECB teisės akto projekto nuostatų klausimais [16] aiškiai reikalauja, kad valstybės narės imtųsi priemonių, reikalingų užtikrinti šios pareigos laikymąsi. Tokios priemonės reikalingos tinkamai suderinti teisės aktus visose ES valstybėse narėse, siekiant nepažeisti ES teisės reikalavimų ir tinkamo teisinio ECB kompetencijai priklausančių sričių reguliavimo.

Mūsų nuomone, tokia privalomo konsultavimosi procedūrą būtų galima pritaikyti ir Lietuvoje, į Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko įstatymą įtraukiant teisės normą, nustatančią Lietuvos valdžios ir valdymo institucijų pareigą konsultuotis su Lietuvos banku priimant teisės aktus, susijusius su jo kompetencijai priskirtais klausimais. Tai būtų veiksminga priemonė, įtvirtinanti Lietuvos banko, kaip ECBS, o vėliau ir eurosistemos dalies, kompetenciją.

Nagrinėdami nacionalinės teisės ir ES teisės aktų suderinimą kiek plačiau pažvelgsime į centrinio banko teisinę integraciją į Eurosistemą.

Eurosistema – tai pagrindinė euro zonos bankų sistema. Ją sudaro ECB ir tų *ES valstybių narių, kurios priklauso EPS* (yra įsivedusios eurą) NCB. Eurosistemos nereikėtų painioti su ECBS, kuriai priklauso ECB ir *visų ES valstybių narių* NCB. Abi sistemos veiks lygia greta tol, kol bent viena ES valstybė narė nebus prisijungusi prie EPS. Taigi šiuo metu Lietuva yra tik ECBS dalis, ir dalyvaudama Bendrosios Tarybos darbe, kuris apsiriboja daugiausiai pasiruošimo prisijungti prie EPS ir patariamųjų funkcijų vykdymu, negali prisidėti prie euro zonos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo.

Vis dėlto, siekiant darniai įsijungti į eurosistemos veiklą, yra būtina suderinti nacionalinės teisės, visų pirma NCB įstatymo nuostatas, kurios neleistų vykdyti su eurosistema susijusių uždavinių arba ECB sprendimų, būtų nesuderinamos su efektyviu sistemos veikimu valstybei narei įvedus eurą. Toks suderinamumas turi būti pasiektas dar iki euro įvedimo valstybėje narėje, siekiant efektyvaus eurosistemos veikimo nuo pirmos naujosios narės prisijungimo prie EPS dienos. Tačiau suderinti įstatymo reikalavimai turi įsigalioti tik tą dieną, kai valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, įves eurą.

Pasak ECB, svarbiausios NCB įstatymo sritys, kurios turi būti suderintos su eurosistemos funkcionavimu yra nuostatos, galinčios neleisti NCB dalyvauti įgyvendinant ECB sprendimus priimančių organų apibrėžtą bendrą pinigų politiką

arba trukdyti valdytojui vykdyti jo, kaip ECB valdančiosios tarybos nario, pareigas, arba tokios, kuriomis nesilaikoma ECB prerogatyvų [4].

Ekonominės politikos tikslai. Pagal EB sutarties 105 straipsnio 1 dalį ir Statuto 2 straipsnį, pagrindinis ECBS tikslas yra palaikyti kainų stabilumą. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą keičiantis įstatymas [17] (toliau – keičiantis įstatymas) numato Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko (toliau – įstatymas) 7 straipsnio pakeitimą, kuris užtikrina, kad Lietuvos bankas turėdamas su ECBS bendrą tikslą ir nepažeisdamas jo remia bendrąsias ekonominės politikos kryptis Europos Bendrijoje, o Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekonominę politiką remia tiek, kiek ji neprieštarauja Lietuvos banko pagrindiniam tikslui (keičiančio įstatymo 3 str.). Vieningo tikslo nustatymas suponuoja efektyvios veiklos kryptis, todėl yra labai svarbus NCB teisinei integracijai į šią sistemą.

Uždaviniai. NCB integruodamasis į eurosistemą, turės vykdyti bendrus šios sistemos nustatytus uždavinius. Todėl būtinas EB sutartimi (105, 106 str.) ir Statutu (3-6, 16 str.) eurosistemai nustatytų uždavinių ir NCB, kaip jos dalies, uždavinių suderinamumas. Tai galioja visoms nuostatoms, kurios po euro įvedimo trukdytų vykdyti su ECBS susijusius uždavinius, ir ypač toms, kuriose nesilaikoma ECBS kompetencijų pagal Statuto IV skyrių (ECBS pinigų politikos funkcijos ir operacijos). ECB savo pranešime pažymi, kad NCB įstatymuose gali būti pinigų politikos priemonių nuostatų, tačiau jos turėtų atitikti EB sutarties ir Statuto reikalavimus.

NCB turi pripažinti ECBS kompetenciją šiose srityse:

1. Bendrijos pinigų politikos nustatymas ir įgyvendinimas. ECB atsakingas už politikos gairių nustatymą ir sprendimų priėmimą bei įgyvendinimą, o į NCB kreipiamasi dėl operacijų, kurios sudaro ECBS uždavinių dalį, atlikimo. Dabar Lietuvos banko kompetencijai priklauso pinigų politikos formavimas ir vykdymas, parenkant atitinkamas pinigų politikos priemones (įstatymo 8, 11 str. ir 4 skirsnis). Keičiantis įstatymas pripažįsta ECB įgaliojimus šioje srityje (keičiančio įstatymo 4, 5, 10 -18 str.).
2. Išimtinė ECB teisė duoti leidimą išleisti banknotus. NCB privalo pripažinti ECB išimtinę kompetenciją šioje srityje, taip pat teisę patvirtinti eurų monetų emisijos apimtį. Būtina priklausomai nuo situacijos arba panaikinti nacionalinės teisės nuostatas, leidžiančias vyriausybėms daryti įtaką tokiais klausimais – eurų banknotų nominalai, gamyba, apimtis ir išėmimas iš apyvartos, arba jomis pripažinti EB sutarties 106 straipsnio 1 dalyje ir Statuto 16 straipsnyje nurodytas ECB galias eurų banknotų atžvilgiu (Lietuvos atvejis; keičiančio įstatymo 5 str. 5 d.). Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas [18] ir keičiantis įstatymas (2 str.) pašalina šį nesuderinamumą, panaikindamas Lietuvos banko išimtinę teisę išleisti pinigus. Taip pat siekiant visiško suderinamumo nuo išlygos Lietuvai panaikinimo dienos netenka galios Lietuvos Respublikos pinigų bei Lietuvos Respublikos pinigų išleidimo įstatymai [19].
3. Valstybių narių oficialiųjų užsienio valiutos atsargų valdymas. Atsižvelgiant į EB sutarties 105 straipsnio 2 dalį, NCB privalo aprūpinti ECB užsienio atsargomis proporcingai savo pasirašyto ECB kapitalo daliai. NCB išsaugo teisę valdyti euro zonos valstybių atsargų užsienio valiuta liku-

čius, kurie liko po to, kai Statuto 30 straipsnyje nustatyta tvarka dalyvaujantys NCB perdavė užsienio atsargas ECB. Tai reiškia, kad neturi būti teisinių kliūčių NCB pervesti užsienio atsargas ECB. Su šiuo reikalavimu Lietuvos banko įstatymas yra suderinamas nurodant, kad Lietuvos bankas užsienio atsargas valdo, naudoja ir jomis disponuoja pagal principus ir tvarką, atitinkančius ES teisės reikalavimus (keičiančio įstatymo 5 str. 2 d., 20 str.).

Finansinės nuostatos. NCB turi būti finansiškai nepriklausomas nuo valstybinio sektoriaus bei tinkamai vykdyti savo finansinius įsipareigojimus ECBS atžvilgiu. Todėl teisės normos privalo numatyti tinkamus šių klausimų reguliavimo būdus. NCB įstatymas privalo būti suderintas su Statuto finansinėmis nuostatomis, apimančiomis apskaitos (Statuto 26 str.), audito (27 str.), kapitalo pasirašymo (28 str.), užsienio atsargų pervedimo (30 str.) ir pinigų politikos pajamų paskirstymo (32 str.) taisykles.

Finansinių ataskaitų teikimas su ECBS reikalavimais suderintas numatant, jog LB finansinę apskaitą tvarkys ir finansinę atskaitomybę rengs vadovaudamasis ECB teisės aktais, gairėmis ir nurodymais (keičiančio įstatymo 26 str. 2 d.).

Statuto 27 straipsnyje nustatyta, kad ECB ir NCB auditą atlieka nepriklausomi išorės auditoriai. Keičiantis įstatymas suderina Lietuvos banko audito atlikimo tvarką, jame nurodoma, kad Lietuvos banko metinės finansinės ataskaitos auditą atlieka Lietuvos banko parinkti nepriklausomi išorės auditoriai, kuriuos tvirtina Europos Taryba rekomendavus ECB.

Statuto reikalavimų dėl kapitalo ir užsienio atsargų pervedimo (Statuto 28 ir 30 str.) suderinamumą su įstatymu aptarėme kalbėdami apie uždavinius (3 punktas).

NCB pinigų politikos pajamų paskirstymą nustato ECB pagal Statuto 32 straipsnio nuostatas. ECB įgaliojimai šioje srityje pripažįstami keitimo įstatyme numatant, kad LB finansinių metų pelno paskirstymą nustato LB valdyba, vadovaudamasi ECB teisės aktų reikalavimais (keičiančio įstatymo 5 str. 6 d.).

Valiutos kurso politika. Pagal EB sutarties 111 straipsnį atsakomybė už euro zonos valiutos kurso politiką pereina Bendrijai. 111 straipsnyje atsakomybę už šią politiką suteikia Europos Tarybai, glaudžiai bendradarbiaujant su ECB. ECB pabrėžia, kad valstybės narės, kuriai taikoma išlyga, nacionaliniuose teisės aktuose gali būti numatyta, jog už valiutos kurso politiką atsako vyriausybė, o NCB suteikiamas konsultacinis ir (arba) vykdymo vaidmuo [4]. Tokia teisės norma prieštarautų Europos Tarybos ir ECB įgaliojimams šioje srityje, todėl privalo būti suderinta su ES teisės aktų nuostatomis.

Lito patikimumo įstatyme [20] numatoma, kad bazinę valiutą ir oficialų lito kursą nustato Lietuvos bankas, suderinęs su Lietuvos Respublikos Vyriausybe (3 str. 2 d.). Taip pat šis įstatymas numato nuostatas, reglamentuojančias litų kiekį apyvartoje, jų keitimą, bazinės valiutos parinkimo ypatumus, todėl prisijungus prie EPS nebūtų suderinamas su EB sutarties 111 straipsniu. Šis nacionalinės teisės suderinamumo klausimas išspręstas priėmus nacionalinius teisės aktus panaikinantį įstatymą [19] (toliau – panaikinantis įstatymas), kuriuo nuo išlygos Lietuvai panaikinimo dienos netenka galios Lito patikimumo įstatymas (1 str. 1-3 p.). Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad nuo euro įvedimo dienos visuose teisės

aktuose kalbant apie piniginį vienetą bus vartojamas žodis euro, minėtas įstatymas panaikins ir įstatymą dėl Lietuvos Respublikos piniginių vienetų pavadinimo bei jų dydžių pakeitimo ir vartojimo įstatymuose ir kituose norminiuose aktuose (panaikinančio įstatymo 1 str. 4 p.).

Tarptautinis bendradarbiavimas. Siekiant prisijungti prie eurosistemos, NCB įstatymo nuostatos turi būti suderintos su Statuto 6 straipsniu, kuris numato, jog kaip atstovaujama ECBS tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su ECBS pavestais uždaviniais srityje nusprendžia ECB. Taip pat numatyta, kad tarptautinėse finansų institucijose NCB gali dalyvauti tik pritarus ECB. Pastarojo reikalavimo suderinamumo su LB įstatymu klausimas sprendžiamas keičiančio įstatymo 5 straipsnio 4 dalyje, numatoma, kad LB valdyba ECB pritarimu, sprendžia klausimus dėl LB dalyvavimo tarptautinėse pinigų institucijose.

ECB ir Europos Komisija savo pranešimuose konstatuoja, kad po padarytų pakeitimų Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Banko įstatymas atitinka EB sutarties ir Statuto reikalavimus trečiajam EPS etapui. Ir nėra jokių kitų jiems žinomų nacionalinių teisės aktų nesuderintų su EB sutarties ir Statuto reikalavimais.

Europos Bendrijos ir nacionalinių teisės aktų derinimas Lietuvoje atliktas priėmus tris įstatymus: Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymą, Įstatymą, iš dalies keičiantį Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą, ir Įstatymą dėl kai kurių įstatymų pripažinimo netekusiais galios. Pastarieji įsigalios tik euro įvedimo Lietuvoje dieną.

Svarbiausios teisės normos, kurias buvo būtina suderinti: Lietuvos banko tikslą, funkcijas, nepriklausomumą ir ECBS įgaliojimus ignoruojančios nuostatos. Sklandžiai eurą įvesti Lietuvoje būtinas teisinis pasirengimas nacionaliniu lygiu, numatant reikalingas euro įvedimo procedūras ir kiek įmanoma sumažinti įvairias su valiutos keitimu susijusias grėsmes.

Baigiant pažymėtina, jog teisinė konvergencija yra ne mažiau svarbi valstybės integracijos į EPS dalis negu ekonominė konvergencija. Teisinės konvergencijos reikalavimų įvykdymas užtikrina darnų Eurosistemos bei ECB ir NCB, kaip jos dalių, funkcionavimą ir uždavinių įgyvendinimą. Lietuva atliko visus Bendrijos ir nacionalinių teisės aktų derinimo darbus. Dabar belieka apsispręsti dėl naujos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje datos ir tęsti pasirengimo prisijungti prie EPS ir įvesti eurą nacionaliniu lygiu darbus.

IŠVADOS

Konvergencijos kriterijų įtvirtinimas EB sutartyje ir jos protokoluose garantuoja nustatytų kriterijų stabilumą, nes šių Europos Bendrijos pirminių teisės aktų keitimas yra sudėtingas ir ilgas procesas iki 27 valstybių išsiplėtusioje Europos Sąjungoje. Vis dėlto, atsižvelgiant į naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių spartų ekonominį augimą, kitas svarias priežastis, svarstoma, ar nustatyti kriterijai nėra pasenę ir atitinka dabartinę situaciją. Sudėtinga pirminių Europos Bendrijos teisės aktų keitimo procedūra gali kelti sunkumų reformuojant ekonominės konvergencijos kriterijus.

Teisinės konvergencijos srityje Lietuvos teisinė bazė visiškai atitinka Europos Sąjungos teisės aktus, todėl šioje srityje belieka apsispręsti dėl Euro įvedimo Lietuvoje datos ir toliau vykdyti pasirengimą įvesti eurą nacionaliniu lygiu.

Tinkamas valiutų sąjungos teisinis reguliavimas Europos Sąjungos ir nacionaliniu lygmeniu yra veiksmingo Europos ekonominės ir pinigų sąjungos funkcionavimo prielaida, todėl būtina nuolat stebėti Europos Bendrijos teisės aktuose įtvirtintų nuostatų gyvybingumą ir prireikus koreguoti teisinį EPS reglamentavimą. Teisės normos turi būti ne sustabarėjusios ir aktualumą praradusios dogmos, o priemonės, padedančios užtikrinti veiksmingą EPS funkcionavimą.

LITERATŪRA

1. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Nr. 12002 E// Valstybės žinios. 2004 01 03, Nr. 2-2.
2. Kropas S., Kropienė R. Europos pinigai. Vilnius: Lietuvos bankas, 2005.
3. EUROSTAT interneto svetainė: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1194,47855178,1194_47870923&_dad=portal&_schema=PORTAL#CP
4. Europos Centrinio Banko Pranešimas apie konvergenciją 2006 m. gegužė: http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2006lt.pdf
5. Euro atėjimas skęsta miglose: http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_2673.cfm&langparam=LT
6. Kokiais ekonominiais argumentais vadovaujantis stabdomas euro įvedimas Lietuvoje?// http://www.mokslas.blogspot.com/
7. Paleckis J.V.: "Lietuva turėtų tęsti politinį spaudimą dėl euro": http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_2728.cfm&langparam=LT
8. Graikijos pavyzdys verčia Europos Sąjungą griežčiau taikyti euro įvedimo taisykles ES naujokėms – ECB ekonomistas: http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_2673.cfm&langparam=LT
9. Briuselio pareigūnas: nėra jokios galimybės, kad EK Lietuvai leistų įsivesti eurą su per didele infliacija: http://www.politika.lt/index.php?cid=694&new_id=5060
10. Žemės ūkio ministrė pasisako už euro įvedimą: http://www.zum.lt/min/index.cfm? fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_2728.cfm&langparam=LT
11. Protokolas (Nr. 20) dėl perviršio deficito procedūros// http://europa.eu.int/eur-lex/lex/lt/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc
12. 1997 m. birželio 16 d. Europos Vadovų Tarybos rezoliucija Nr. 1997/C236/03 dėl valiutos kurso mechanizmo įdiegimo Ekonominės ir pinigų sąjungos trečiajame etape// Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 1997 08 02 Nr. C 236, P.5-6.
13. Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. Vilnius: Mokslotyros institutas, 2006.
14. Lietuvos kelias Euro link: Lietuvos Banko požiūris // Pinigų studijos, 2004 Nr. 4.
15. Grauwe P.de. Economics of monetary union. Oxford: Oxford University Press, 2003.
16. 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendimas Nr. 98/415/EB dėl konsultavimosi su Europos centriniu banku nacionalinių valdžios institucijų iniciatyva teisės akto projekto nuostatų klausimais: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=40267
17. Lietuvos Respublikos 2006 m. balandžio 25 d. Lietuvos banko įstatymo 1, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 19, 20, 25, 31, 33, 35, 36, 38, 47, 49, 50, 53, 54, 54(1), 55 straipsnių, ketvirtojo ir penktojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo priedo papildymo įstatymas Nr. X-569 // Valstybės žinios: 2006 04 29 Nr. 48-1699.
18. Lietuvos Respublikos 2006 m. balandžio 25 d. Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. X-572// Valstybės žinios: 2006 04 29 Nr.48-1701.

19. Lietuvos Respublikos 2006 m. balandžio 25 d. kai kurių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. X-570 // Valstybės žinios: 2006 04 29 Nr. 48-1700.
20. Lietuvos Respublikos 1994 m. kovo 17 d. lito patikimumo įstatymas Nr. I-407// Valstybės žinios: 1994 03 30 Nr. 24-378.

LEGAL ASPECTS OF THE EUROPEAN MONETARY UNION

Vilma Jasinskaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: *the System of European Central Banks, the Economic and Monetary Union, convergence, harmonization of legal acts, price stability, convergence requirements.*

Summary

Securing economic and social progress and improving living and working conditions of citizens was one of the most important objectives of the European Union. In order to achieve these goals, restrictions of free movement of goods, services, capital and persons were gradually prohibited. But eventually it became clear that this was not enough to achieve these objectives, so it was decided to establish the Economic and Monetary Union (EMU).

As Lithuania is seeking to join EMU and introduce euro as a national currency as soon as possible, questions concerning grounds of convergence requirements, their official evaluation and different problems arising while complying these requirements are discussed. Less attention is paid to the harmonization of legal acts as Lithuania is preparing to join euro zone.

Many Lithuanian and foreign scientists analyzed the EMU, but an absolute majority of them concentrates only on economic aspects of the EMU and ignores questions of legal regulation.

A proper legal regulation of the EMU in the European Union as well as at national level is very important as a precondition of effective functioning of the EMU.

In this article the most important and less analyzed aspects of legal regulation of economic and legal convergence are discussed. Ways of solving existing problems in the EMU legal regulation are proposed.

